

**ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՌՈՐԵԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՀԱՐԹՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ**

Մելինե Թորոսյան

Պատմական գիտությունների թեկնածու
ԱՄ Փարթնըրզ Քոնսալթինգ Քամփնի, Եվրոպական Համալսարան
Դավիթ Անհաղթի 10, Երևան 0037
Էլ. հասցե՝ meline.torosyan87@gmail.com
Հոդվածը ներկայացվել է 21.01.2019, գրախոսվել է 16.10.2019, ընդունվել է
տպագրության 06.12.2019

Ներածություն

Վերջին շրջանում մեր հասարակությունում արդիական են դարձել «սեռով պայմանավորված հղիությունների արհեստական ընդհատումներ», «տղա երեխաների կարևորությունն ընտանիքում», «գենդերային անհավասարություն», «գենդերային խտրականություն» և նմանաբնույթ թեմաների քննարկումները և դրանց վերաբերյալ տրվող մեկնաբանությունները: Իսկ ինչպե՞ս են գենդերային տարբերությունները¹ դրսևորվում առօրեական հարթությունում, ամենասովորական իրավիճակներում, որոնց մենք առնչվում ենք ամեն օր: Հաշվի առնելով «առօրեականություն»² հասկացության լայն շրջանակը՝ խնդիր դիտարկել ենք գլխավորապես ընտանեկան հարաբերությունների կառուցման հարթությունում՝ անհրաժեշտության դեպքում հղումներ անելով առօրեականության այլ միջավայրերի՝ համայնք, աշխատավայր, կրթական օջախներ: Առօրեականության և գենդերային տարբերությունների փոխառնչությունների դիտարկումն արդիական է նրանով, որ հնարավորություն է ընձեռում հասկանալու և բացատրելու այդ տարբերությունները ձևավորող և գործառնող բոլոր գործընթացները:

Գենդերային տարբերություններն առօրեականության հարթությունում

«Գենդեր» հասկացության ընկալման ֆեմինիստական և իրավական մեկնաբանությունների թնջուկում չհայտնվելու համար նպատակահարմար է օգտագործել մարդաբանության մեջ և սոցիոլոգիայում հաճախ կիրառվող «տարբերություն» բառը:

¹ Տե՛ս Симона де Бовуар 1949, 141:

² «Առօրեականության» վերաբերյալ առավել մանրամասն տե՛ս Шютт 2003, 336:

Առաջին հայացքից պարզ առօրյան իրականում դժվար, իսկ որոշ դեպքերում անհնար է մեկնաբանել: Կյանքի սովորական ընթացքի մեջ մարդը չի մեկնաբանում, թե ինչպես է կառուցվում իր առօրյան: Առօրյա կյանքում մարդը մասամբ է հետաքրքրվում իր գիտելիքների մասին, այսինքն՝ մեծ մասամբ չի անդրադառնում իր առօրյայի վերաբերյալ գիտելիքների ձևավորմանը, իր աշխարհը կազմավորող տարրերի միջև հարաբերություններին, դրանք ղեկավարող սկզբունքներին³:

Փորձենք պարզել՝ արդյո՞ք սեռով պայմանավորված տարբերությունները մեր հասարակությունում ընկալվում և դիտարկվում են որպես խնդիր, որն ունի լուծման կարիք, թե՞ այն դարձել է առօրյայի սովորական մասը, այսինքն, վերոնշյալ գենդերային տարբերությունների վերաբերյալ գիտելիքը և դրանց օգտագործումը դարձել են երրորդ, չորրորդ մակարդակի լեգիտիմացված գիտելիք:

Ելնելով հետազոտվող թեմայի նպատակից և խնդիրներից՝ կիրառվել են խորին հարցազրույցի և ներգրավված դիտարկման մեթոդները⁴: Ընդհանուր առմամբ իրականացվել են 48 խորին հարցազրույցներ⁵ և 12 ներգրավված դիտարկումներ: Հետազոտության անցկացման համար կարևորվել են հետևյալ բաղադրիչները.

1. ընտանիքի սերնդային կառուցվածքը, այդ թվում՝ միասերունդ, երկսերունդ, եռասերունդ, քառասերունդ ընտանիքներ,

2. ընտանիքում առկա երեխաների սեռը՝ այդ թվում՝ միայն արական կամ միայն իգական սեռի, և՛ արական, և՛ իգական սեռի երեխաներ,

3. ընտանիքի անդամների ընտանեկան կարգավիճակը, այդ թվում՝ չամուսնացած երիտասարդ աղջիկներ և տղաներ, ամուսնացած կանայք, որոնք ապրում են սկեսուրների հետ և առանձին, ամուսնացած կանայք, որոնք միաժամանակ ունեն և՛ հարս, և՛ սկեսուր և այլն,

4. ընտանիքի անդամների կրթական մակարդակը, այդ թվում՝ բարձրագույն, միջին մասնագիտական, միջնակարգ, կրթություն չունեցող,

5. ընտանիքի անդամների սոցիալական կարգավիճակը, այդ թվում՝ սոցիալապես ապահովված և անապահով ընտանիքներ,

6. ընտանիքի անդամների զբաղվածությունը, այդ թվում՝ զբաղվածություն ունեցող/աշխատող (ոչ գյուղատնտեսության բնագավառում) և զբաղվածություն չունեցող/չաշխատող:

³ Бергер, Лукман 1995, 323.

⁴ Հետազոտությունն իրականացվել է 2018 թ. Գեղարքունիքի մարզի Վարդենիս, Սարուխան, Դրախտիկ, Շիրակի մարզի Գյումրի, Ամասիա, Կամո, Արագածոտնի մարզի Ապարան, Դավթաշեն, Շենավան, Սյունիքի մարզի Կապան և Երևանի Քանաքեռ-Զեյթուն և Կենտրոն համայնքներում:

⁵ Հետազոտական մեթոդների վերաբերյալ մանրամասն տե՛ս Թադևոսյան 2006, 374:

Գենդերային տարբերություններն առօրյայում որոշումներ կայացնելու հարթությունում

Մեր հասարակության մեջ դեռևս XVIII դ. վերջից ընդունված էր որոշել նրա անդամների տեղն ու դիրքը, պարտականությունները, և այդ ամենն իրականացվել է հիմք ունենալով գլխավորապես սեռային, ինչպես նաև տարիքային պատկանելությունը: Հայ կինը պարտավոր էր հետևել ընդունված ավանդական որոշ չափանիշների՝ հնազանդություն, տնային աշխատանքներին նվիրվելու պատրաստակամություն և այլն: Կնոջ խոսքի սահմանափակումները բավական տարածված են եղել մեր ավանդական մշակույթում և ունեցել են ամենից ծայրահեղ դրսևորումները, ընդհուպ չխոսկանության ավանդույթը⁶:

Իսկ **այսօր** ի՞նչ տեղ են զբաղեցնում կինն ու տղամարդը ընտանեկան որոշումներ կայացնելիս, որքանո՞վ են բավարարված իրենց տրված տեղից ու դերից, ի՞նչ գենդերային տարբերություններ են նկատվում այդ առումով. այս հարցադրումները դիտարկենք ընտանիքում կայացվող երեք հիմնական որոշումների հարթություններում՝ կենցաղային պարտականությունների բաշխում, ֆինանսական միջոցների տնօրինում և գյուղատնտեսական աշխատանքների բաշխում:

Ընդհանուր առմամբ, քննվող որոշումների կայացումը համարվում է ինքն իրեն կառուցվող: Հասարակության որևէ անդամ չի տեսնում իր ունեցած դերն այդ հարցում: Օրինակ՝ անհրաժեշտություն չկա, որ տնային տնտեսության (այսուհետև՝ SS) անդամներից ինչ-որ մեկը որոշում կայացնի, թե ով է լվանալու ափսեները կամ անելու լվացքն ու արդուկը: Դրանք արդեն իսկ ի վերուստ որոշված գործողություններ են. պետք է իրականացվեն կանանց կողմից: Կամ, կարիք չկա քննարկելու, թե ով պետք է կառավարի բիզնեսը. այն զուտ տղամարդկային դաշտ է: Համաձայն հասարակության ընկալումների՝ *կենցաղային որոշումները* հստակ բաժանված են կնոջ և տղամարդու միջև, և մեկը չի կարող իրականացնել մյուսի դաշտին պատկանող որոշումները: Կանայք որոշումներ են կայացնում տան մաքրության, սննդի պատրաստման, տան կահույքի տեղափոխման և նմանաբնույթ այլ գործողությունների և իրավիճակների վերաբերյալ: Այսինքն, այն ամենը, ինչը վերաբերում է տան «ներսի գործերին», և ինչին կնոջը պատրաստում են փոքր հասակից: Տղամարդիկ կայացնում են «դրսի գործերին» վերաբերող որոշումներ, այդ թվում՝ բիզնես, մեծ առևտուր: Սրանք այն ոլորտներն են, որոնց կանայք չեն կարող մասնակցել, քանի որ կա՛մ նրանց գիտելիքները չեն տալիս այդ հնարավորությունը, կա՛մ հասարակությունն իր մշակութային ընկալումներով թույլ չի տալիս: Ինչպես, օրի-

⁶ Լալայան 1903:

նակ՝ տեխնիկայի վերանորոգման նպատակով մասնագետի հետ պայմանավորվածություն ձեռք բերելը անվերապահորեն տղամարդու գործն է: Կինն իրավունք չունի մտնելու այդ դաշտ՝ անգամ ընտանիքում տղամարդկանց ժամանակավոր կամ առհասարակ բացակայության դեպքում: Նման իրավիճակներում այդ գործառույթն իրականացնում են համայնքի այլ տղամարդիկ. «*Բա հո կնիկը չի գնա, խոսա... կինն էլ կարա տեգորն ասի: Օրինակ, իմ տղեն անցյալ տարի տունը չի էղել, իմ մեծ տղեն, իմ թոռներն են բերել... կնիկը էթա, խոսա, ամո՞թ չի (Շենավան, իգ., 75տ., այրի):*

Գյուղատնտեսական բնույթի որոշումների և իրականացվող աշխատանքների առումով ևս գործում է սեռային բաժանում: Հողագործությանն առնչվող աշխատանքներից կանայք որոշումներ են կայացնում առավել փոքր չափերով մշակաբույսերի մասով՝ լոլիկ, վարունգ, գազար, կաղամբ և այլն: Դրանց մշակումը նույնպես անում են միայն կանայք: Իսկ մեծ չափով հողատարածքների մշակմամբ զբաղվում են նաև տղամարդիկ՝ կանանց հետ միասին: Եթե կնոջ ֆիզիկական ուժը հնարավորություն է տալիս, ապա նա պետք է կատարի գյուղատնտեսությանն առնչվող գրեթե բոլոր աշխատանքները: Սակայն, եթե ֆիզիկական ներգրավվածության հարցում կնոջ համար առանձնապես սահմանափակումներ չեն կիրառվում, ապա դրանք հստակ գործում են որոշումների կայացման հարթությունում: Կնոջ, հատկապես տան հարսի մասնակցությունը շատ ցածր է գյուղատնտեսական ապրանքների վաճառքի հարցում. «*Եթե ծախելու բան լինի, իրենք պիտի որոշեն: Եթե ես ասեմ ծախենք, ինձ կասեն (նկատի ունի հատկապես սկեսրայրին) դու իրավունք չունես, դրա համար ես չեմ խառնըվում ծախելուն» (Կամո, իգ., 36տ., ամուսնացած):* Գյուղատնտեսական մեծ ապրանքների վաճառքով, օրինակ՝ անասուն, հող և այլն, զբաղվում են հիմնականում տղամարդիկ: Կանայք մասնակցում են ֆինանսական առումով առավել ցածր արժեք ունեցող ապրանքների վաճառքով՝ կաթ, ձու, մածուց և այլն: Անասնապահության ու դրան առնչվող որոշումների և գործողությունների մասով ևս կա աշխատանքների բաժանում կնոջ և տղամարդու միջև: Տղամարդկանց գործն է՝ անասունին խոտ տալը, գոմը մաքրելը, կնոջը՝ կթելը և դրանից հետո արվող վերամշակման աշխատանքները: Սակայն, ինչպես հողագործական աշխատանքների ժամանակ, այս դեպքում ևս կանայք կատարում են նաև տղամարդկանց համար նախատեսված աշխատանքները, իսկ վերջիններս երբեք կիթ չեն անում: Այն համարվում է զուտ կնոջ գործառույթ⁷:

⁷ Կիթի ականատես ենք եղել նաև մեր դիտարկման ժամանակ: Ապարանում ընտանիքի տղամարդը, հարգելով հյուրի ներկայությունը, կատարել էր անասունին վերաբերող բոլոր աշխատանքները, որոնք, սովորաբար, անում է նաև տան կինը: Սակայն կովը կթելու համար նա ընդհատեց հյուրի և իր կնոջ խոսակցությունը, որպեսզի վեր-

Որոշ դեպքերում կանայք են ստանձնում, իրենց սահմանամար, «տղամարդկանց համար նախատեսված գործերը»՝ դա համարելով հպարտանալու առիթ. «Ամենօրյա գործերը կանայք պարի անեն, այ Վեռայի ամուսինը անում ա, բայց ես թույլ չեմ տվել, որ իմ ամուսինը անի, նա դպրոց ա աշխատել, ես թույլ չէի տա, որ նրանից հետո հուր գար: Իրա ամուսինը տունն ա, ըտե՛նց, էլի, դասավորելու հարց ա: Հասկանո՞ւ՞մ եք ինչու՞մ ա խնդիրը: Իմ ամուսինն էլ կաներ, եթե էտա, ինքը միշտ դպրոցում ա աշխատել, ինքը պարի իրանից հուր չի գար, էլի: Ըտե՛նց ասեմ: Ակուռապոնի տնից դուր գար» (Սարուխան, իգ., 63տ., ամուսնացած): Մինչդեռ մեզանից յուրաքանչյուրը տեղեկացված է, որ գյուղական համայնքներում կին մանկավարժները համատեղ զբաղվում են և՛ անասնապահությամբ ու հողագործությամբ, և՛ մանկավարժությամբ:

Ֆինանսական որոշումների կայացման հարցում նկատելի են որոշակի տարբերություններ՝ պայմանավորված բնակության վայրով (գյուղական և քաղաքային համայնքներ) և ընտանիքի կառուցվածքով (երկսեռունդ, եռասերունդ ընտանիքներ): Մարզային բնակավայրերում կանայք հիմնականում մասնակցում են առօրյա որոշումների կայացմանը, այդ թվում՝ կենցաղային ապրանքների գնում, տվյալ օրվա սննդի ձեռքբերում, նաև՝ դպրոցում և մանկապարտեզում երեխաներին հատկացվող գումարների տրամադրում: Սակայն պատկերը տարբեր է միասերունդ ընտանիքներում. այստեղ կանայք մասնակցում են ֆինանսական որոշումների փոքր-ինչ ավելի մեծ շրջանակի, օրինակ՝ գույքի ձեռքբերում, տան վերանորոգում և այլն: Նշենք կարևոր մի փաստի մասին ևս. երևույթի վրա ազդեցություն ունի նաև անձի կրթական աստիճանը: Նման մի օրինակի հանդիպեցինք Գեղարքունիքի մարզի Դրախտիկ համայնքում, որտեղ միասերունդ ընտանիքում ամուսիններով գրեթե հավասար իրավունքով կայացնում էին իրենց ֆինանսական որոշումները, անգամ՝ զուտ տղամարդկանց դաշտին վերաբերող այնպիսի որոշում, ինչպիսին է մեքենայի վերանորոգումը:

Եռասերունդ, քառասերունդ ընտանիքներում ֆինանսական որոշումների կայացմանը հիմնականում մասնակցում են միջին տարիքի կանայք, որոնք ունեն սկեստրի կարգավիճակ: Նման ընտանիքներում հարսը չի մասնակցում անգամ իր համար անհրաժեշտ հիգիենայի պարագաներ գնելուն: Դրանց վերաբերյալ որոշումներն ու ձեռքբերումն իրականացվում է սկեստրի կողմից. «Ամեն ինչ, ինչ-որ իրան պետքն ա... էն քսվելիքից, մապի-տից բռնած: Ես եմ առնում: Ինքը (նկատի ունի հարսը) ասում ա՛՝ մա, թանկ չի՞, 6000 դրամ դուխին, ասում եմ՝ ախչի, մի անգամ ես փչում, դուրս գալիս, 6000 դրամն ինչ ա, ջանդամին լինի» (Դրախտիկ, իգ., 56տ., ամուսնացած):

ջինս գնա և կթի: Իսկ Ամասիայում դիտարկման ժամանակ տան պապիկը նշեց, որ իրենց ընտանիքում «հարգարժան» տղամարդիկ են, որոնք կով չեն կթում:

Ինչ վերաբերում է «ընտանեկան բյուջեի» տնօրինմանը, ապա դրա հիմնական պատասխանատուն տղամարդն է: Կնոջ միակ գործառույթը, որոշ դեպքերում, գումարը պահելն է: Կինն այդ բյուջեից օգտվելիս պետք է հաշվետու լինի իր ամուսնուն՝ այդ վարքը համարելով ճիշտ. «*Հա, գիտե՞ք՝ ոնց ա, այ, էտի, որ ավանդույթ ա, ես հաշվետու եմ ամուսնուս բյուջեի հետ կապված, ես չեմ կարա ինձ ավելորդ բաներ թույլ տամ*» (Դրախտիկ, իգ., 40տ., ամուսնացած): Նման մոտեցման պատճառներից մեկն այն է, որ ըստ կանանց, գումարը պետք է տնօրինեն տղամարդիկ, քանի որ նրանք ավելի ճիշտ են կարողանում կազմակերպել և իրականացնել ֆինանսական որոշումներն ու ծախսերը: Տղամարդկանց երկարատև բացակայության ժամանակ (և ոչ միայն բացակայության) ընտանիքի ֆինանսական որոշումները կայացվում է սկեստրի կարգավիճակ ունեցող կնոջ կողմից. «*Գումարը ամուսնուս մոտ ա, եթե ինչ-որ բան, եթե պիտի առնեմ իրեն ասում եմ: Եթե ամուսինս պոստերում ա, կիսուրիս եմ ասում*» (Դրախտիկ, իգ., 33տ., ամուսնացած)⁸:

Ֆինանսական որոշումներ ընդունելուն կանանց ունեցած մասնակցությանը վերաբերող նյութի պատկերն այլ է Երևանում և Կապանում: Նման տարբերություն նկատվում է և՛ կանաց, և՛ տղամարդկանց շրջանում: Եթե անգամ առօրյայում այն դեռ ամբողջությամբ չի կիրառվում, գոնե կարծիքի մակարդակում արդեն իսկ նկատվում է որոշակի փոփոխություն: Երևանի Կենտրոն համայնքում կանայք գիտակցում են, որ եթե տղամարդուն հավասար աշխատում և վաստակում են, ապա իրավունք ունեն նաև հավասար որոշումներ կայացնելու (այդ դեպքում խոսքը վերաբերում է գրուցակցի տղային). «*Չէ, տենց բան չկա, որովհետև ես իրա հետ համարժեք փող աշխատող եմ*» (Կենտրոն, իգ., 58տ., ամուսնալուծված):

Կանանց մասնակցության նույն կամ առավել խիստ սահմանափակումներ կարելի է տեսնել համայնքային որոշումների կայացման հարթությունում: Հատկապես գյուղական համայնքներում կանանց սահմանափակ մասնակցությունն ունի մի քանի պատճառ, այդ թվում՝ հասարակական կարծիքը, տղամարդկանց արգելքը, երևույթի ամոթալի դիտվելը: Համայնքային քննարկումները հիմնականում տեղի են ունենում տղա-

⁸ SS-ում սկեստրի կարգավիճակ ունեցող կնոջ կողմից որոշումներ ընդունելու առումով ավելի մեծ իշխանություն ունենալու վերաբերյալ ակնատես եղանք մեր դիտարկման ժամանակ: Գեղարքունիքի մարզի գյուղական համայնքներից մեկում, օրինակ, տղամարդիկ պետք է մեքենայով Գավառ գնային՝ ավտոմեքենայի ինչ-որ մաս գնելու: SS սկեստրը օգտվեց առիթից ու միացավ նրանց՝ հայտարարելով, որ պետք է միրգ գնի և այլ ապրանքներ: Հարսն ընդհանրապես չմիջամտեց նրա որոշմանը, չառաջարկեց որևէ բան գնել, սկեստրն էլ, իր հերթին, չհարցրեց հարսին, թե ինչ կցանկանա կամ ինչ կառաջարկի գնել: Ինչպես նաև, SS անդամներից որևէ մեկը չառաջարկեց հարսին՝ միանալ իրենց:

մարդկանց մասնակցությամբ և որոշումներով: Հասարակական կարծիքը, թե քաղաքական և/կամ հասարակական գործունեությունը գերազանցապես տղամարդկանց դաշտն է՝ դեռ արդիական է հատկապես մարզային համայնքներում: Եվ կանայք դուրս են մնում հասարակական կյանքում տեղի ունեցող հաղորդակցությունից, որի ժամանակ ձևավորվում կամ վերափոխվում են հասարակության համար կարևոր նշանակություն ունեցող արժեքներ, իրավիճակներ: Հասարակական կյանքի դաշտը կառուցում են տղամարդիկ, նրանք են տիրապետում այն ձևավորելու և փոփոխելու կանոններին, իսկ կանայք չեն տիրապետում դրանց:

Գենդերային տարբերություններն առօրյա աշխատանքների իրականացման հարթությունում

Առօրյա աշխատանքները հասարակությունում հստակ բաժանված են ըստ սեռերի: Ընդ որում, կան աշխատանքներ, որոնց իրականացումը մյուս սեռի կողմից դիտվում է ամոթալի և/կամ անընդունելի: Սակայն կան տղամարդկանց համար նախատեսված որոշ աշխատանքներ, որոնք կատարելու առումով կանայք ունենում են որոշակի կամ ամբողջական մասնակցություն: Խոսքն այն աշխատանքների մասին է, որոնք սահմանված չեն որպես զուտ տղամարդկային և արգելված՝ կնոջ համար: Աշխատանքների բաժանման հիմքում ևս ընկած է «ներսի» և «դրսի» գաղափարը: Աշխատանքների իրականացման սահմանն այնքան հստակ և խիստ է նշված, որ դրա խախտմանը դեմ են նաև կանայք. *«Ես կարծում եմ, որ սահմաններ կան, որ պետք չէ անցնել: Ես՝ որպես կին, դրան դեմ եմ: Օրինակ, ես չեմ ընդունի, որ գնամ մեկի փուն հյուր, ես ու ընկերուհիս նստած լինենք, ամուսինը վեր կենա ամանները լվանա, կամ պողը սրբի: Հիմա ասում են, դրսում այսպես, Ռուսաստանում այնպես, բայց մենք ունենք մեր կողորհիդը, մեր գեները: Չեմ ընդունում, որ պետք ա էսօր ես աման լվամ, վաղը՝ ամուսինս»* (Ամասիա, իգ., 29տ., ամուսնացած): Կանայք ոչ միայն դեմ են իրենց գործառույթների մի մասը տղամարդկանց հանձնելուն, այլև՝ այն կիսելու գաղափարին: Որոշ դեպքերում նման երևույթը համարում են «անօրինական» և «հայ կնոջը ոչ հարիր». *«Եթե կինը նստած ա հարևանի հետ բամբասանք ա անում, փռածը ամուսինն ա հավաքում, էփի անտրանելի բան ա հայ կնոջ համար, էփի անօրինական բան ա»* (Շենավան, իգ., 55տ., ամուսնացած): *«Իմ բնույթն այնպիսին է, որ ես չեմ սիրի այնպիսի մի տղամարդ, որն ինձ հետ տներն ավլի»* (Վարդենիս, զրուցակցի հարսն է պատասխանում): Կինը ունենալով երևույթի վերաբերյալ նման ընկալումներ՝ փոքր հասակից իր տղա երեխաներին դաստիարակում է նույն սկզբունքով: Տղա երեխաներին հնարավորինս հեռու են պահում կնոջ համար նախատեսված աշխատանքների իրականացումից:

Իսկ այն քիչ դեպքերում, երբ մայրերն ուզում են տղա երեխաներին ներգրավել այն գործերի մեջ, որոնք իրականացնում են տան կանայք, դրան խոչընդոտում են սկեսուրները: Միգուցե, դրա հիմքում ընկած է սոցիալական վրեժը. եթե ժամանակին այդ գործերն իրենք են արել, ապա հիմա էլ պետք է տան հարսն անի. «Օրինակ, իմ տղեն փոշին (նկարի ունի վառարանի փոշին) որ հանում ա, տալիս (գրուցակցի սկեսուրը) ասում ա՝ էփի կնգա գործ ա, մի՛ արա» (Շենավան, իգ., 55տ., ամուսնացած)⁹:

Չենք կարող բացատրել, որ կան դեպքեր, երբ տղամարդիկ մասնակցում են կանանց վերաբերող գործերին: Սակայն դրանք չեն կարող լինել այն գործերը, որոնք նկատելի են «դրսի աչքի» համար, օրինակ՝ լվացք փոել կամ պատուհան մաքրել «...չեմ ասում, թե պատուհաններն են լվանում, բայց օգնում են: Լվացք հո չե՛ս տա, որ տղամարդը անի, բայց ինքը կարող է կանգնել և ամանները լվա: ...դե պատուհանը ամոթ է, սա Գյումրի է ազիզ ջան: 10 մատ ունեմ, 10-ի բերանը կփակեմ, մնացածինը ո՞նց փակեմ» (Գյումրի, իգ., 51տ., ամուսնացած):

Փաստորեն, ինչպես որոշումների կայացման դեպքում է, աշխատանքի բաժանումն ըստ սեռերի նույնպես դիտարկվում է որպես ինքն իրեն կառուցվող, ի վերուստ տրված իրողություն: Հենց դա է այն գլխավոր պատճառներից մեկը, որ հասարակությունը չի տեսնում նաև այն փոխելու հարցում իր մասնակցային դերը:

Եզրակացություններ

Այսպիսով, կարող ենք նշել, որ՝

- Հասարակությունն ունի իր հստակ դերային պատկերացումները կին-տղամարդ հարաբերությունների վերաբերյալ: Դրանից ելնելով՝ հասարակությունը որոշում է նաև կնոջ և տղամարդու ներգրավվածության աստիճանը ընտանեկան, քաղաքական-հասարակական հարցերի քննարկումների մակարդակում: Եվ կանայք դուրս են մնում հասարակական կյանքում տեղի ունեցող հաղորդակցությունից, որի ժամանակ ձևավորվում կամ վերափոխվում են հասարակության համար կարևոր նշանակություն ունեցող արժեքներ, գաղափարներ, իրավիճակներ:

- Մեր հասարակությունը հայրիշխանական է և ապրում է տղամարդկային փոխհարաբերությունների օրենքներով: Եթե անգամ կանայք մասնակցում են որոշումների կայացմանը, ապա դրանք «փոքր» են: Կնոջ

⁹ Ներգրավված դիտարկումների ժամանակ մենք ականատես չեղանք այնպիսի մի դեպքի, որ հյուրի համար սուրճ կամ ընթրիք պատրաստեին տան տղամարդիկ: Չնայած այն հանգամանքին, որ հյուրն այդ ընտանիքներում համարվում էր մեծարման արժանի մարդ՝ վերջինիս մենակ թողնելով՝ տան կինը գնում էր խոհանոց սուրճ պատրաստելու, բայց տղամարդը չէր անում դա:

որոշումների կայացման աստիճանը չի մեծանում և չի հավասարվում տղամարդու հնարավորությանն անգամ այն դեպքերում, երբ նա գումար է վաստակում:

- Կնոջ մտքով անգամ չի անցնում, որ կարելի է տղամարդուն ներգրավել իր կողմից իրականացվող աշխատանքների մեջ, ինչպես, օրինակ՝ լվացք կամ արդուկ անել: Կանայք հաճախ չեն ընկալում կամ չեն գիտակցում, որ այն, ինչ կատարվում է իրենց հետ կամ իրենց միջավայրում՝ գենդերային տարբերությունների դրսևորում է: Ավելին, քանի որ նման իրավիճակների հանդիպում ենք ամեն օր ու ամեն պահի, ուստի դրանց կարևորություն չենք տալիս, քանի որ դրանք արդեն իսկ սովորական երևույթ են մեզ համար:

▶ Ընտանիքի և հասարակության տղամարդակենտրոն մոդելը պահպանվում է նաև կանանց կողմից, ինչն ակնառու է հատկապես հարս-սկեսուր հարաբերություններում, ինչն առաջին հայացքից թվում է որպես սերնդային բախում: Սակայն պատճառը միայն դա չէ: Դեռ մի քանի դար առաջ, ինչպես վկայում են ազգագրական նյութերը, կնոջ կարգավիճակը փոխվում էր արդեն միջինից բարձր տարիքային խմբերում, երբ կինը սկսում էր մասնակցել ընտանիքում որոշումների կայացմանը: Այսինքն՝ այդ տարիքից սկսած՝ կինն անցնում է տղամարդկային բևեռ և կարող է մասնակցել տղամարդկային որոշումների կայացմանը: Սկեսուրի կարգավիճակ ունեցող կինը սկսում է պաշտպանել տղամարդու իշխանությունը և հարսին թույլ չտալ խախտել ընտանիքում առկա այդ աստիճանակարգությունը: Այսինքն՝ սկեսուրը սկսում է պահել իրենց ընտանիքի այն մոդելը, որը տղամարդակենտրոն է, և որտեղ պետք է իշխի տղամարդը:

▶ 8-9 տարեկանից սկսած՝ երեխաների մեջ դրվում է սեռային-դերային բաժանումը. աղջիկ երեխաները ներգրավվում են կանանց համար նախատեսված աշխատանքների իրականացման մեջ, տղա երեխաները՝ տղամարդկանց: Այդ տարիքից երեխաները սկսում են յուրացնել հասարակության կողմից ձևավորված և թելադրվող նորմերը: Ծնողը և հասարակությունը երեխաներին գիտելիք են տալիս իրենց սեռին վերաբերող պարտականությունների, առավելությունների և սահմանափակումների վերաբերյալ¹⁰:

Այսպիսով, քննվող երևույթի բովանդակային ընկալումը դեռ սահմանափակ է՝ չնայած այն հանգամանքին, որ տարբեր դիսկուրսներում հայտնվել և օգտագործվում են նոր հասկացություններ, ինչպես, օրինակ՝ գենդերային անհավասարություն, խտրականություն և այլն: Դրանց կա-

¹⁰ Դաստիարակության փուլից սկսած՝ աղջիկ երեխաների սահմանափակումներն ավելի շատ են, իսկ դաստիարակության ձևերն՝ ավելի խիստ: Նման մոտեցմամբ, հասարակությունն աղջիկ երեխաներին նախապատրաստում է ապագայում իր սոցիալական դերին:

րևորությունը դեռ գնահատված չէ, որովհետև դրանք դեռ չեն վերածվել հաբիթուալ փորձի: Այս նոր արժեքները, եզրույթները և տեղեկությունները դեռ կարծրացած չեն, չեն դարձել գիտելիք և չեն ամրացել հաբիթուալ մակարդակում:

Գրականություն

- Թադևոսյան Գ. 2006, Որակական սոցիալական հետազոտություններ, Երևան, «ԵՊՀ հրատ.», 374 էջ:
- Լալայան Ե. 1903, Բորչալուի գավառ, Երկեր, հ. 3, Թիֆլիս, հրատ. նշված չէ, 368 էջ:
- Бергер П., Лукман Т. 1995, Социальное конструирование реальности. Трактат по социологии знания, Москва, "Медиум", 323 с.
- Симона де Бовуар 1949, Второй пол, Москва, "Азбука-Аттикус", 141 с.
- Шютц А. 2003, Смысловая структура повседневного мира: очерки по феноменологической социологии, Москва, Институт фонда "Общественное мнение", 336 с.

ԳԵՆԴԵՐԱՅԻՆ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՌՕՐԵԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐԹՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ

Մելինե Թորոսյան

Հասարակությունն ունի իր հստակ դերային պատկերացումները կին-տղամարդ հարաբերությունների վերաբերյալ: Դրանից ելնելով՝ հասարակությունը որոշում է նաև կնոջ և տղամարդու ներգրավվածության աստիճանը ընտանեկան, քաղաքական-հասարակական հարցերի քննարկումների մակարդակում: 8-9 տարեկանից սկսած՝ երեխաների մեջ դրվում է սեռային-դերային բաժանումը. աղջիկ երեխաները ներգրավվում են կանանց համար նախատեսված աշխատանքների իրականացման մեջ, տղա երեխաները՝ տղամարդկանց: Այսինքն, այդ տարիքից երեխաները սկսում են յուրացնել հասարակության կողմից ձևավորված և թելադրվող նորմերը՝ ինչն է բնորոշ տղամարդուն, ինչը՝ կնոջը:

Բանալի բառեր՝ գենդեր, գենդերային տարբերություններ, առօրեականություն, որոշումների կայացում, տղամարդկային դաշտ, ընտանեկան հարաբերություններ, ներգրավվածություն դիտարկման գործընթացում:

ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ В ПОВСЕДНЕВНОЙ ЖИЗНИ

Мелине Торосян

Общество имеет свои четкие ролевые представления о взаимоотношениях мужчин и женщин. Исходя из этого оно определяет также степень вовлеченности женщин и мужчин в обсуждение семейных, социально-политических вопросов. С 8-9 лет у детей начинается полоролевое разделение: девочки занимаются женской работой, мальчики – мужской, то есть с данного возраста дети начинают воспринимать те нормы, которые диктуются обществом и считаются типичными для мужчин и женщин.

Ключевые слова – гендер, гендерные различия, повседневная жизнь, принятие решения, мужское поле, семейные отношения, вовлеченность в процесс наблюдения.

GENDER DIFFERENCES IN DAILY LIFE

Meline Torosyan

Society has its clear role perceptions about male-female relationships. Accordingly, society also determines the degree of involvement of women and men in discussions of family, political and social issues. Children are subjected to sex-role separation starting at age 8-9. Girls are involved in women's work, boys are involved in men's work. Namely, from this age, children begin to learn the norms that are dictated by society: what is typical of a man and a woman.

Key words – gender, gender differences, daily life, decision making, men's field, family relationships, involving in the processs of observation.